W niniejszym sprawozdaniu przedstawiono — podobnie jak w latach ubiegłych — działalność Zarządu Głównego i Zarządów Gmin Terenowych ZGWŻ, znaczące wydarzenia w życiu światowej społeczności żydowskiej oraz inicjatywy Komisji Koordynacyjnej Organizacji Żydowskich w RP, dotyczące żywotnych spraw wspólnoty żydowskiej w kraju w 1995 roku.

Przeobrażenia ustrojowe i społeczne oraz wzrost aktywności politycznej i społecznej wywierały w 1995 r. określony wpływ na całokształt działalności Związku Gmin i organizacji żydowskich. Niepokój we wspólnocie żydowskiej wzbudziło nasilenie akcentów antyżydowskich w wypowiedziach publicznych, notatkach prasowych i mass-mediach. Szerzej o tym w dalszym ciągu artykułu.

Zarówno dla Związku Gmin, jak i dla gmin terenowych najważniejsze było zapewnienie optymalnych warunków do kultywowania życia religijnego oraz przedsięwzięcia o charakterze charytatywnym, opiekuńczym i kulturalnym.

Podejmowano też wiele różnorodnych inicjatyw natury organizacyjnej i porządkowej. Szczególną uwagę poświęcono sprawie umocnienia struktur organizacyjnych gmin terenowych oraz metod współdziałania z bratnimi organizacjami i stowarzyszeniami. Zacieśniano współpracę z Fundacją R.S. Laudera, której podopieczni — dzięki aktywności Rabina M. Schudricha — uczestniczą w życiu religijnym i kulturalnym Związku i gmin terenowych. Utrzymano i pogłębiono współdziałanie z Komisją Episkopatu Polski d/s Dialogu z Judaizmemo. Przedstawiciele Związku Gmin i gmin terenowych uczestniczyli w przedsięwzięciach inicjowanych przez Polską Radę Ekumeniczną i Polską Radę Chrześcijan i Żydów.

Odrębnym i ważnym rozdziałem w działalności Zarządu Głównego przy współpracy z działaczami gmin terenowych była sprawa normalizacji stosunków między Państwem a Związkiem Gmin, w szczególności dotycząca opracowania projektu ustawy o stosunku Państwa do Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej.

Podkreślić należy wyraźny wzrost aktywności zarządów gmin terenowych, których działalność i postawa zyskała sobie szacunek ze strony władz terenowych społeczeństwa. Umacnia się stosunkowo młoda Gmina Żydowska w Trójmieście. Dotychczasowa filia Gminy w Katowicach uzyskała status Gminy Żydowskiej w Bielsku Białej.

Życie religijne wiernych skupiało się w synagogach i domach modlitwy. W nabożeństwach, głównie sobotnich i świątecznych, uczestniczyli również Żydzi z Izraela i krajów diaspory oraz osoby przebywające czasowo w Polsce. Odwiedzali nas członkowie delegacji zagranicznych, przybywających do naszego kraju na sympozja naukowe lub spotkania o charakterze polityczno-społecznym, gospodarczym i kulturalnym. Dzięki szerokiej wymianie turystycznej notuje się wzrost liczby młodzieży oraz osób pochodzących z Polski, pragnących poznać kraj swoich przodków, zawiedzie miejsca martyrologii Żydów, odwiedzić groby rodzin i bliskich.

Grapy chasydów przyjeżdżających na groby cadyków i rabinów odwiedzają synagogę Nożyków w Warszawie oraz najczęściej synagogę Remu w Krakowie. W synagogach i domach modlitwy w siedzibie Związku i gminach terenowych radośnie obchodzono święta Simchat-Tora, Chanuka i Purim.

W nabożeństwach i wieczornicach uczestniczyli, obok członków Gmin Żydowskich, członkowie żydowskich organizacji i stowarzyszeń działających w kraju, pracownicy Fundacji im. R.S. Laudera z rabinem M. Schudrichem, wychowankowie i uczniowie ze szkoły i przedszkola założonych przez Fundację oraz członkowie klubów młodzieżowych zorganizowanych przez Fundację R.S. Laudera. Gościliśmy Personel ambasady Państwa Izrael i osoby pracujące w ambasadach innych państw, jak również wyznawców innych religii.

Stołówki, prowadzące kuchnię koszerną w Warszawie i siedzibach gmin terenowych, zaopatrywano w produkty żywnościowe, a na święto Pesach w „Koszer na Pesach". Dla wszystkich członków wspólnoty żydowskiej, niezależnie od przynależności organizacyjnej, w Warszawie, w gminach terenowych i ich filiach wydano macę i mąkę macową bezpłatnie. W stołówkach koszernych wydawano bezpłatnie członkom wspólnoty niezależnie od przynależności organizacyjnej i wyznania obiady, a w soboty poczęstunek — Kidusz. Zaopatrywano chorych w leki — na podstawie recept, weryfikowanych przez lekarza zatrudnionego w Zarządzie Głównym Związku, a najbardziej potrzebującym udzielano z funduszów Jointu, za pośrednictwem Komisji Charytatywnej, nieznacznej i sporadycznej pomocy finansowej.

Działalność kulturalno-oświatowa sprowadzała się w zasadzie do organizowania w synagodze spotkań religijno-oświatowych i nabożeństw o charakterze ekumenicznym, kontynuowania działalności wydawniczej i przygotowywania audycji słowno-muzycznych, które Polskie Radio emitowało w wigilię świąt Pesach, Szawuot, Rosz Haszana i Jom Kipur. Przedsięwzięcia o podobnym charakterze odbywały się również w synagogach i domach modlitwy w gminach

terenowych.

Rozszerza się współpraca między Gminami i Centrum Informacyjno-Edukacyjnym Kultury Żydowskiej w Polsce, mieszczącym się w budynku Zarządu Głównego ZGWŻ. Gminy korzystają z materiałów dotyczących kultury żydowskiej, przygotowywanych i rozprowadzanych przez Centrum, przedstawiciele Zarządu Głównego Związku i gmin terenowych uczestniczą aktywnie w seminariach organizowanych przez Centrum.

W dniu 30 kwietnia 1995 r. odbyło się w warszawskiej synagodze im. małżeństwa Nożyków uroczyste nabożeństwo żałobne z okazji obchodów 50 rocznicy wyzwolenia hitlerowskich obozów koncentracyjnych. W nabożeństwie wzięli udział: mieszkańcy stolicy, delegacje z pocztami sztandarowymi organizacji politycznych i społecznych, przedstawiciele duchowieństwa i Wojska Polskiego, członkowie organizacji i stowarzyszeń żydowskich działających w Polsce.

Przewodniczący Związku Gmin Żydowskich w RP Paweł Wildstein powitał zebranych w imieniu Komisji Koordynacyjnej Organizacji Żydowskich w RP, Związku Gmin Żydowskich i Stowarzyszenia Kombatantów Żydowskich i Osób Poszkodowanych w II Wojnie Światowej tradycyjnym — bądźcie błogosławieni przybysze. W wystąpieniu powiedział m.in., że spotkanie poświęcone jest pamięci ojców, matek, braci i sióstr poległych — niezależnie od ich pochodzenia i wyznania — zamordowanych i zamęczonych w obozach śmierci, obozach koncentracyjnych „łagrach" i obozach pracy. Nabożeństwo jest wyrazem hołdu, jaki składamy tym wszystkim, którzy w nierównej walce z ludobójcami i ciemiężcami na polu walki, w powstaniach i akcjach zbrojnych, w gettach i obozach zagłady wznieśli się na szczyty heroizmu, dając przykład ludzkości jak się walczy o wolność Ojczyzny, o honor i godność ludzką.

Podkreślił, że konieczne jest uświadomienie sobie chociażby kilku prawd, zaświadczonych tysiącami przykładów, ze wspólnej historii Polaków i Żydów na ziemi polskiej. Żydzi polscy podzielili los swych polskich braci. Nie było w ciągu ostatnich 400 lat takiej potrzeby wojennej, takiej sytuacji zagrożenia granic i niepodległości Rzeczypospolitej, w której obok swych polskich towarzyszy broni nie uczestniczyliby Żydzi polscy. Na kartach najnowszej historii zapisano, że w okresie poprzedzającym II Wojnę Światową i w czasie najazdu na Polskę ludność żydowska pospołu z ludnością polską zawsze uczestniczyła we wszystkich przedsięwzięciach obronnych.

W czarnych dniach okupacji na polu walki zbrojnej i w obozach zagłady i łagrach zginęły setki tysięcy Polaków, zgładzony został prawie cały naród żydowski. O prawdach tych należy

pamiętać w imię przyszłości, którą budujemy, w imię tej prawdy, że jesteśmy wszyscy odpowiedzialni za to, by obozy koncentracyjne i zbrodnie w nich dokonywane nigdy więcej nie mogły się powtórzyć.

W części ekumenicznej nabożeństwa Naczelny Rabin Polski odmówił stosowne modlitwy, księża katoliccy odczytali psalmy.

W synagogach i domach modlitwy gmin terenowych odbyły się również nabożeństwa żałobne z okazji obchodów 50 rocznicy wyzwolenia hitlerowskich obozów koncentracyjnych.

* * *

Sądziliśmy — społeczność żydowska w Polsce — że w obliczu zachodzących przemian ustrojowych i społecznych problem antysemityzmu odsunięty został na tak daleki plan, że można — mimo sporadycznych jego przejawów, nie uwzględniać go przy rozpatrywaniu ważnych zagadnień społecznych. W tej ocenie utwierdzało nas stanowisko i wypowiedzi wielu poważnych przedstawicieli życia politycznego i społecznego, jak również znacznej części duchowieństwa polskiego.

Jeszcze raz się pomyliliśmy. Z przykrością odnotowujemy, iż w określonych kręgach społeczeństwa judeofobia rozwija się, znajduje zwolenników i zakaża za pośrednictwem napisów, ulotek i haseł antyżydowskich nawet niektóre media publiczne; a takiego typu broszurki jak Humor Żydowski szkalują i znieważają nie tylko osoby pochodzenia żydowskiego, lecz również nie mających z żydostwem nic wspólnego czołowych przedstawicieli polskiego życia politycznego. W obiegu znajdują się — pożal się Boże — „opracowania", jak np. p. Krzysztofa Koczwary pt. Zguba twoja Izraelu z z ciebie samego pochodzi, na którego okładce widnieje gwiazda Dawida oraz napis „a jednak ksiądz Jankowski miał rację". Nie warto temu „dziełku" poświęcać uwagi, chciałbym jednak przytoczyć słowa zawarte we wstępie: „Podobnie jak przed blisko 50-cioma laty ksiądz Trzeciak oddawał narodowi Polskiemu swoją pracę pt. Program Światowej Polityki Żydowskiej, by przestrzec Ojczyznę przed grożącym niebezpieczeństwem ze strony wywrotowych czynników — czynię tak obecnie i kieruję się tym samym — dobrem Polski i Kościoła". Nie wymaga to żadnego komentarza. Aczkolwiek jesteśmy przyzwyczajeni do antysemickich bredni, zaniepokoiły one kolejny raz kilkutysięczną polską wspólnotę żydowską. Nasilenie nastrojów antyżydowskich, które osiągnęły swoje apogeum bezpośrednio przed i w trakcie trwania kampanii wyborczej, są znane społeczeństwu polskiemu.

Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP wespół z żydowskimi organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w kraju zajęły jednoznaczne stanowisko w tej sprawie. Na jego podstawie Komisja Koordynacyjna Organizacji Żydowskich w RP (KKOŻ) przesłała w związku z publikacją szkalującą naród żydowski i osoby pochodzenia żydowskiego do Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalego Rzeczypospolitej Polskiej zawiadomienie o przestępstwie. Skierowano przesłania do Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Urzędu Rady Ministrów, Klubów Parlamentarnych Partii Politycznych i Rzecznika Praw Obywatelskich oraz polityków i działaczy z prośbą o zajęcie stanowiska. W odpowiedzi z Kancelarii Prezydenta RP podpisanej przez Ministra Andrzeja Zakrzewskiego, znajdujemy m.in. stwierdzenie, że troską Prezydenta RP jest zwalczanie wszystkich przejawów nietolerancji, ksenofobii czy antysemityzmu, jak też ewentualnego posługiwania się argumentami rasistowskimi, antysemickimi podczas nadchodzącej kampanii wyborczej.

Przewodniczący Klubu Parlamentarnego SLD zaznaczył, że apel nasz został przekazany członkom Prezydium Klubu Parlamentarnego SLD oraz Sztabowi Wyborczemu Aleksandra Kwaśniewskiego z zaleceniem uchronienia kraju od ewentualności wykorzystania haseł i wzorów faszystowskich pod adresem społeczności żydowskiej w Polsce. We wszystkich odpowiedziach na przesłanie znajdujemy wyrażenie o całkowitej solidarności z naszym apelem oraz przekonanie, jak np. w odpowiedzi Konfederacji Polski Niepodległej, że antysemickie ukierunkowanie lub elementy w kampanii wyborczej byłyby bardzo szkodliwe dla Polski i trzeba uczynić wszystko, aby do tego nie doszło.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich przesłało w dniu 16.06.1995 r. do Redakcji Krajowej PAP oświadczenie Rzecznika Praw Obywatelskich RP z prośbą o upowszechnienie go w serwisach PAP. Czytamy w oświadczeniu m.in., iż od niepokojąco długiego czasu grupy obywateli o skrajnie nacjonalistycznej orientacji i pojedyncze osoby z tego kręgu usiłują wywołać w społeczeństwie nastroje nienawiści na tle narodowościowo-rasowym. Rzecznik Praw Obywatelskich nie może pozostać bierny wobec tych zachowań i przejść do porządku dziennego nad bezczynnością władz państwowych, które nie reagują dostatecznie szybko i energicznie na przejawy nietolerancji narodowościowej w gazetach publikujących bezkarnie szowinistyczne teksty, wykraczając wyraźnie poza granice wolności słowa. Podobnie jeśli chodzi o wypowiedzi publiczne osób nastawionych wrogo do mniejszości narodowych i rasowych.

Rzecznik wyraził również sprzeciw wobec wystąpienia proboszcza parafii św. Brygidy i uważa za prawnie i moralnie niedopuszczalną wypowiedź, że „gwiazda Dawida jest wpisana w symbole swastyki, sierpa i młota”. Rzecznik oczekuje od Ministra Sprawiedliwości informacji o toczących się postępowaniach w sprawach o przestępstwa obrazy uczuć religijnych bądź

znieważania przedmiotów kultu religijnego oraz w sprawach przestępstwa publicznego poniżania obywateli z powodu ich przynależności narodowościowej, etnicznej lub rasowej.

Bogaty w wydarzenia polityczne rok ubiegły, w szczególności kampania prezydencka, są żywe w naszej pamięci i ogólnie znane. W tym okresie tak znaczącym dla kraju dały o sobie znać gorszące publiczne przejawy świadczące o tym, że nie osłabły w naszym państwie prawa nietolerancja i antysemityzm. Przybierały one różną postać i zasilane były przez niektóre kręgi polityczne i społeczne. Sekundowały im również określone media. Wprawdzie ich treść, wymiary i zasięg wskazywały, że nie stanowią żadnej siły politycznej, lecz potwierdziło się raz jeszcze, że są jeszcze groźne. W jaki sposób należy je zwalczać i im przeciwdziałać — to problem, lecz problem ogólnonarodowy, którego rozwiązywaniem zająć się powinno Państwo, a nie niewielka liczebnie wspólnota żydowska.

Jak niejednokrotnie już wspominałem, rola Kościoła katolickiego w tej kwestii jest olbrzymia. Od wielu już lat, bo od czasu Soboru Watykańskiego II w 1965 r., Kościół katolicki w Polsce wciela w życie zalecenia zawarte w deklaracji Nostra Aetate, z której dla przypomnienia przytaczam jeden z ustępów: „Kościół, który potępia wszelkie prześladowania, przeciw jakimkolwiek ludziom skierowane, pomnąc na wspólne z Żydami dziedzictwo opłakuje nie z pobudek politycznych, ale pod wpływem religijnej miłości ewangelicznej — akty nienawiści, prześladowania, przejawy antysemityzmu, które skierowane były przeciw Żydom". Czerpiąc natchnienie z myśli i nauk Papieża Jana Pawła II Episkopat Polski realizuje wskazania Jego Świątobliwości m.in. poprzez dialog chrześcijańsko-żydowski.

W liście Episkopatu Polski z 1991 r. z okazji 25 rocznicy ogłoszenia Deklaracji Soboru Watykańskiego II, odczytanego w kościołach polskich, czytamy m.in. „Dziś zwracamy się do was (chodzi o wiernych Kościoła katolickiego) w niezmiernie ważnej sprawie naszego stosunku do narodu żydowskiego i religii mojżeszowej, z którą nas chrześcijan łączą jedyne i niepowtarzalne więzy".

Od około dziesięciu lat trwa w Polsce dialog chrześcijańsko- żydowski. Odbywają się wspólne spotkania w kościołach i synagogach oraz konferencje i dyskusje, mające na celu wzajemne poznanie i zrozumienie.

Mimo że dialog przeżywa w pewnych okresach trudności, tym jednak większego znaczenia nabierają inicjatywy Komisji Episkopatu Polski do Spraw Dialogu z Judaizmem. Sądzę, że działania powinny być bardziej zdecydowane, a wysiłki skierowane przede wszystkim na

szczebel parafii, gdzie droga do serc i umysłów wiernych jest najkrótsza. Wierzymy, że dialog chrześcijańsko-żydowski będzie się rozwijał, ponieważ jest możliwy i potrzebny.

W synagodze warszawskiej odbyła się w dniu 15 września, po raz pierwszy od roku 1939, uroczystość przyjęcia do grona dorosłych członków Gminy Żydowskiej czyli barmicwa żydowskiej dziewczynki, która ukończyła 12 lat. Jest to Judyta Nekanda-Trepka — uczennica z Warszawy.

Przebieg uroczystości miał charakter tradycyjny. Zgodnie z obyczajem, dziewczynka wygłosiła przemówienie, w którym podkreślała znaczenie wartości takich jak przestrzeganie nakazów religijnych i micwot.

W uroczystości uczestniczyła rodzina Judytki, najbliżsi przyjaciele z Klubu Młodzieżowego Fundacji R.S. Laudera, zaproszeni goście i wierni.

Zebrani zaśpiewali „Mazeł Tow” i obrzucili Bat-Micwę łakociami.

27 września 1995 r. w pobliżu Pomnika Bohaterów Getta przy ulicy Mordechaja Anielewicza odbyła się uroczystość odsłonięcia pomnika poświęconego organizacji „Żegota” — Rady Pomocy Żydom działającej w latach 1942-1945.

Jak wiadomo, „Żegota” została powołana przez Delegaturę na Kraj Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie w Londynie i Polskie Podziemie dla ratowania Żydów w czasach Holocaustu. Wśród jej podobnych, działających w okupowanej Europie, była jedyna finansowana przez swój rząd emigracyjny.

Szczególnie intensywnie Rada działała w Warszawie, Krakowie, Lwowie, Lublinie, Zamościu.

W uroczystości uczestniczyli mieszkańcy stolicy, przedstawiciele Rządu i Episkopatu Polski, Sprawiedliwi wśród Narodów Świata, osobistości polskiego życia politycznego, społecznego,

ambasadorowie Stanów Zjednoczonych i Państwa Izrael, Naczelny Rabin Polski, przedstawiciele polskich organizacji politycznych i społecznych, gmin żydowskich i stowarzyszeń żydowskich działających w Polsce oraz przedstawiciele American Friends of Żegota (Amerykańscy Przedstawiciele Rady Pomocy Żydom Żegota). Opiekę nad tym miejscem i nad szlakiem upamiętniającym drogę cierpienia i walki Żydów Warszawy, przejął prezydent Warszawy — Marcin Święcicki.

Ceremonii przewodniczył minister spraw zagranicznych RP Władysław Bartoszewski — jedyny żyjący współorganizator i działacz organizacji — który w wystąpieniu powiedział mi, że kilkadziesiąt tysięcy Żydów, których „Żegota" uratowała, to zaledwie garstka w obliczu tragedii narodu żydowskiego. Zaznaczył, że wśród założycieli „Żegoty" byli ludzie różnych poglądów: Polacy, Żydzi, chrześcijanie i ludzie obojętni wobec wiary oraz podkreślił, że kamień poświęcony pamięci „Żegoty" stanął w cieniu wielkiego pomnika Bohaterów Getta, gdyż działalność tej organizacji przebiegała w cieniu wielkiej tragedii, której się nie dało zapobiec. Przewodnicząca Żegota Monument Committee (Komitet Budowy Pomnika Rady Pomocy Żydom „Żegota") Bożena Urbanowicz-Gilbride zaznaczyła, iż dzięki temu pomnikowi historia „Żegoty" stanie się na zawsze częścią historii Holocaustu. Podkreśliła, że wśród członków komitetu gromadzącego fundusze i wśród donatorów pomnika znajdują się ludzie z Polish-Americans i Jewish-Americans.

Przemówienia okolicznościowe wygłosili ks. biskup Stanisław Gądecki, Rabin Naczelny Pinchas Menachem Joskowicz, ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce Nicholas Rey, ambasador Państwa Izrael w Polsce Gershon Zohar, przewodniczący Stowarzyszenia Żydów Kombatantów i Osób Poszkodowanych w II Wojnie Światowej Arnold Mostowicz, który powiedział m.in., że Żydzi polscy wielokrotnie okazywali głęboką wdzięczność tym wszystkim, którzy w czasie okupacji hitlerowskiej ryzykowali życiem swoim i swoich najbliższych, by ratować życie żydowskie.

Ceremonia miała uroczystą oprawę, odegrane zostały hymny państwowe Polski, Stanów Zjednoczonych i Państwa Izrael. Kwiaty pokryły pomnik, na którym wyryte są napisy po polsku, hebrajsku i angielsku na pamięć i wieczną chwałę ludziom, którzy z narażeniem własnego życia ratowali Żydów.

Jak wspomniałem w almanachu żydowskim z roku 1995/ /1996, w ramach prowadzonych w kraju regulacji prawnych stosunku Państwa do obszaru swobód religijnych i wyznaniowych Zarząd Związku zajął się opracowaniem projektu ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich. Projekt ustawy przygotowywał w zasadzie zespół redakcyjny złożony z przedstawicieli Departamentu Wyznań URM i Związku Gmin Wyznaniowych

Żydowskich przy udziale specjalistów — prawników. Treść projektu omawiano i konsultowano kilkakrotnie również na forum Komisji Koordynacyjnej Organizacji Żydowskich w RP.

Zostaliśmy poinformowani przez Departament Wyznań URM, iż projekt znajdzie się na początku 1996 roku na posiedzeniu Rządu RP, a następnie przekazany zostanie do odpowiednich komisji sejmowych. Zdaniem URM, ustawa wejdzie w życie w pierwszej połowie 1996 r. Uważam za potrzebne poszerzyć tę notatkę z roku ubiegłego.

Jak wiadomo, na terenie Rzeczypospolitej działało w 1939 r. 1415 gmin żydowskich, a sytuację prawną gmin określało Rozporządzenie Prezydenta RP z 14.X.1927 r. o uporządkowaniu stanu prawnego w organizacji gmin wyznaniowych żydowskich na obszarze RP. Rozporządzenie to, formalnie dotąd nie uchylone, nie ma obecnie zastosowania, ze względu na zasadniczą zmianę sytuacji faktycznej i prawnej Żydów w Polsce po II wojnie światowej.

Regulacja stosunków między państwem a gminami żydowskimi na podstawie obowiązujących zasad określonych w ustawie z 18 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania jest w obecnych warunkach ustrojowych niewystarczająca wobec publiczno-prawnego uznania Związku Religijnego, a także wobec historycznego znaczenia i skali bieżących problemów społeczności żydowskiej dotyczących w szczególności spraw majątkowych gmin.

Projekt ustawy ma zapewnić kontynuowanie żydowskich tradycji kultowych i kulturowych zespolonych w funkcjach gminy żydowskiej i odpowiednio w Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich. Ponadto określa stosunki między Państwem a gminami wyznaniowymi żydowskimi oraz sytuację prawną i majątkową tych gmin. Przewiduje, że gminy mają osobowość prawną, są samorządne i rządzą się w swych sprawach prawem wewnętrznym uchwalonym przez władze Związku (gminy).

Projekt zawiera w 31 artykułach przepisy dotyczące w szczególności organizowania i sprawowania kultu publicznego, nauczania religii, prowadzenia placówek charytatywnych, wychowawczych, opiekuńczych i opieki zdrowotnej, dostępu do środków masowego przekazu, opieki duszpasterskiej. Określone są również sposoby korzystania z prawa do zwolnienia od pracy i nauki w czasie żydowskich świąt religijnych. Projekt określa sposób regulacji spraw majątkowych gmin żydowskich i przewiduje przejście na własność gmin na mocy prawa tych nieruchomości lub ich części, które w dniu wejścia w życie ustawy znajdują się we władaniu gmin żydowskich lub Związku Gmin. Tryb postępowania z majątkiem żydowskim nie pozostającym obecnie we władaniu gmin żydowskich lub Związku Gmin przewiduje, że na

wniosek gmin żydowskich lub Związku Gmin wszczyna się postępowanie administracyjne dotyczące nieodpłatnego przekazania wnioskodawcy na własność nieruchomości lub ich części, jeżeli znajdują się na nich cmentarze żydowskie lub domy modlitw oraz tych, które służyły w przeszłości celom kultu religijnego, działalności oświatowo-wychowawczej, dydaktyczno-opiekuńczej lub społeczno-kulturalnej.

Przedmiotem postępowania mogą być obiekty stanowiące własność gmin żydowskich i innych osób prawnych działających przed 8 maja 1945 r. lub stanowiące uprzednio własność Centralnego Komitetu Żydów w Polsce. Organem wydającym decyzje o przekazaniu nieruchomości jest Minister— Szef Urzędu Rady Ministrów. Postępowaniu podlega również majątek nieruchomy, należący obecnie do Skarbu Państwa i do gmin samorządowych, decyzje nie mogą natomiast naruszać praw nabytych przez osoby trzecie.

Ten ostatni zapis dotyczący praw nabytych przez osoby trzecie był przedmiotem długotrwałych negocjacji, przy czym strona reprezentująca gminy żydowskie nie zaaprobowała go, wychodząc z założenia, że przekazanie przez kogokolwiek własności żydowskiej osobom trzecim było aktem bezprawnym. Odzyskaniem mienia na rzecz gmin żydowskich powinny zająć się odpowiednie organa państwowe i samorządowe. Wnioski o wszczęcie postępowania mogą być składane w terminie 5 lat od dnia wejścia w życie ustawy. Po złożeniu takiego wniosku wcześniej wszczęte postępowania sądowe lub administracyjne w sprawach nieruchomości będą zawieszane do czasu zakończenia regulacji majątkowych mienia pozostałego po dawnych gminach żydowskich.

* * *

Jak grom uderzyła w polską społeczność żydowską wiadomość o zaiste Kainowej zbrodni, której ofiarą padł premier rządu izraelskiego Icchak Rabin. Tragedia ta ugodziła nie tylko Żydów, lecz, jak podkreślił Papież Jan Paweł II, wszystkich łudzi dobrej woli. Zabity został we własnym kraju, wybitny polityk, który przez całe życie swoje był orędownikiem sprawy pokojowego uregulowania stosunków na Bliskim Wschodzie, wybitny dyplomata i wojskowy — generał Icchak Rabin.

Jakimi słowami możemy wyrazić żal, współczucie i żałobę po Człowieku — niezłomnym bojowniku o pokój, który całym sercem oddany był państwu izraelskiemu, będąc współtwórcą jego sukcesów cywilizacyjnych, politycznych i gospodarczych?

Błogosławionej pamięci Icchak Rabin przy okazji oficjalnych spotkań z przedstawicielami Rządu Polskiego, podczas uroczystości międzynarodowych obchodzonych w RP, częstokroć spotykał się z przedstawicielami polskiej wspólnoty żydowskiej. Z zainteresowaniem i życzliwością zapoznawał się z naszymi problemami i nastrojami, dzielił się swoimi spostrzeżeniami i uwagami, które pozbawione jakichkolwiek sugestii były jedynie radami, opartymi — jak mawiał — na własnym doświadczeniu. Z uznaniem i radością witał każdy najmniejszy nasz krok zmierzający do odrodzenia niewielkiej wspólnoty żydowskiej w Polsce — kolebce światowego żydostwa.

13 listopada 1995 r. odbyło się w warszawskiej synagodze im. małżeństwa Nożyków specjalne nabożeństwo żałobne poświęcone zmarłemu premierowi Izraela Icchakowi Rabinowi. W nabożeństwie wzięli udział poza mieszkańcami stolicy i członkami organizacji żydowskich, działających w Polsce, minister Andrzej Zakrzewski, ambasador USA w Polsce Nicholas Rey, ambasador Państwa Izrael Gers- hon Zohar, przedstawiciele duchowieństwa katolickiego, korpusu oficerskiego WP, organizacji politycznych i społecznych.

Modlitwę za umarłych odmówił Naczelny Rabin Polski Pin- chas Menachem Joskowicz. Przemówienia okolicznościowe wygłosili: minister Andrzej Zakrzewski, ambasador Gershon Zohar i przewodniczący Gminy Żydowskiej w Katowicach Feliks Lip- man. Mówcy podkreślali wielkie zasługi bł.p. premiera Icchaka Rabina w dziele przywrócenia pokoju na Bliskim Wschodzie i ułożenia stosunków między państwami w tej części świata. Wyrazili głęboki żal i współczucie dla obywteli państwa Izrael, którzy utracili przywódcę, wielkiego polityka i męża stanu. W synagogach i domach modlitwy terenowych gmin żydowskich odprawiono nabożeństwa żałobne poświęcone pamięci zamordowanego premiera.

* * *

Przedstawiciele społeczności żydowskiej z całej Polski, działacze i pracownicy organizacji żydowskich, zebrali się 1 października 1995 r. w Śródborowie, aby pożegnać przedstawiciela American Jewish Joint Distribution Committee na Polskę dra Zvi Feine, który zakończył swoją misję w Polsce. W zebraniu uczestniczył Stanisław Zohar — Kierownik Przedstawicielstwa Jointu w RP. Dr Zvi Feine przez pięć lat pełnił swoją funkcję, którą przejął od bp. dra Akivy Kohanego w roku 1990.

Przewodniczący spotkania Paweł Wiłdstein omówił w krótkim przemówieniu dorobek działalności społecznej dra Zvi Feina w naszym kraju i podkreślił, iż dobrze zasłużył się on naszej społeczności. W ciepłych słowach podziękował Zvi Feinowi w imieniu wszystkich organizacji i stowarzyszeń żydowskich za jego inicjatywy, życzliwość i pomoc. Również przedstawiciele organizacji i stowarzyszeń żydowskich przekazali wyrazy szacunku i podziękowania drowi Zvi Feinemu.

Następnie P. Wiłdstein przedstawił obecnym desygnowanego na przedstawiciela Jointu w Polsce znanego działacza społecznego Mannlia Del'Ariccia, który równocześnie pełnić będzie funkcję przedstawiciela Jointu we Włoszech i w Etiopii.

Dr Zvi Feine, dziękując za współpracę zaznaczył, że nie jest to pożegnanie, lecz czasowe rozstanie, w dalszym ciągu bowiem pełnić będzie funkcje jako przedstawiciel Jointu. Spotkanie przebiegło w serdecznej i swobodnej atmosferze.

Światowa społeczność żydowska, w szczególności wspólnota żydowska w Polsce, poniosła niepowetowaną stratę. Odszedł dr Akiva Kohane, niestrudzony bojownik o przetrwanie i pomyślność Żydów w Polsce, który zyskał sobie naszą miłość i powszechny szacunek. W trudnych chwilach był naszym dobrym duchem i przyjacielem, służył radą i pomocą, umacniając w nas wiarę w to, że po straszliwym w skutkach dla Żydów Holocauście możliwe jest odtworzenie „ulicy żydowskiej".

Błogosławionej pamięci dr Akiva Kohane zmarł w Bostonie 28 maja 1995 r. Osoba dra Akivy Kohanego — Żyda polskiego — wychowanka Uniwersytetu Jagiellońskiego jest nierozerwalnie związana z historią działalności Jointu w Polsce. To dzięki jego staraniom i konsekwencji, umiejętnościom przewidywania i niezwykłym zdolnościom organizatorskim konsolidowała się i wzmacniała nasza wspólnota. W oficjalnych wystąpieniach i rozmowach podkreślał zawsze konieczność połączenia wszystkich organizacji i stowarzyszeń żydowskich działających w Polsce i stworzenia jednej wspólnej organizacji skupiającej wszystkich członków społeczności, osoby starsze i młodzież, która stanowić będzie o przyszłości tej wspólnoty. Podkreślał, że zgłosił swą gotowość pracy w Joincie pod warunkiem, że będzie mógł pomagać Żydom polskim, czuje się bowiem jednym z nich, zaś fakt, iż uniknął losu naszych braci i sióstr, to przypadek. Często powtarzał, że Polska jest krajem, który zajmuje w jego życiu szczególne miejsce, a z polską społecznością żydowską łączą go głębokie więzy osobiste. Mawiał „mój Kraków, gdzie urodziłem się, wychowałem i pobierałem nauki, ma ciągłe 60 000 Żydów".

Postawa dra Akivy Kohanego — gorącego patrioty polskiego — zyskała sobie duży i zasłużony autorytet u władz państwowych i samorządowych.

Rząd RP odznaczył go Złotym Orderem Zasługi Rzeczypospolitej Polski.

Dr Akiva odszedł, ale żyje i będzie żyć w naszych sercach i pamięci.

* * *

W dniach 22-24 stycznia 1996 roku w Jerozolimie odbył się 10 walny zjazd przedstawicieli Światowego Kongresu Żydów (WJC) pod roboczym tytułem: Światowe żydostwo na rozdrożach: Asymilacja, tożsamość i braterstwo. Równolegle odbywało się również zebranie plenarne Europejskiego Kongresu Żydów (EJC), w którego ramach przedstawiciele poszczególnych organizacji Żydów europejskich składali raport na temat działalności swoich macierzystych organizacji. Ponadto przedstawiony został raport Komisji d/s antysemityzmu przy EJC odczytany przez p. Martina Sabitta.

W sesji EJC udział wzięli m.in. Jean Kahn, przewodniczący EJC, Serge Cwajgenbaum — Sekretarz Generalny EJC oraz Israel Singer — Sekretarz Generalny Światowego Kongresu Żydów. Ze strony polskiej w zjeździe uczestniczyli Rabin P.M. Joskowicz, F. Lipman, T. Miedziński, S. Szurmiej, M. Turski i P. Wildstein.

Zjazd wybrał nowe władze Światowego Kongresu Żydów i Europejskiego Kongresu Żydów.

Przewodniczącym ŚKŻ pozostał E. Bronfman, zaś przewodniczącym EKŻ wybrany został J. Tabachnik.

Niezwykłe ważnym punktem w obradach była sesja poprowadzona przez Edgara Bronfmana — przewodniczącego Światowego Kongresu Żydów. W czasie tego spotkania dyskutowano o zmieniającej się rzeczywistości politycznej w Europie i związanych z tym problemach. W sesji

wziął udział między innymi p. Richard Holbroke, główny negocjator z Bośni.

Zasadniczo obrady podzielone były na dwa główne bloki programowe. Jeden dotyczył problemów i nowych wyzwań, z jakimi musi się borykać diaspora: asymilacja, konieczność wspólnego głosu całej światowej społeczności żydowskiej w kwestiach społecznych i politycznych, pomoc lokalnym społecznościom żydowskim w potrzebie, umacnianie tożsamości żydowskiej, a także walka z antysemityzmem.

W ramach drugiego bloku dyskutowano kwestie związane z procesem pokojowym, zagrożeniami na Bliskim Wschodzie. Podczas tej sesji głos zabrał min. Beniamin Natanjahu, przewodniczący partii Likud oraz Szimon Peres — premier Izraela. Podczas odrębnej uroczystości, w której udział wzięli prezydent Izraela i członkowie Rządu, zebrani złożyli hołd zamordowanemu bł. p. premierowi Icchakowi Rabinowi.

Delegaci z Polski uczestniczyli również w dyskusji panelowej, na tematy związane z problemami polityczno-społecznymi Państwa Izraela i diaspory, która odbyła się w Knesecie.

Autor zamierza kontynuować poruszony powyżej temat w miarę zapoznawania się z materiałami i dokumentami X Walnego Zjazdu przedstawicieli Światowego Kongresu Żydów.

Paweł Wildstein